

УДК001:351.713:336.22.672:330.341.1

О. Нагорічна

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПОДАТКОВО-МИТНІЙ СФЕРІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЇЇ РОЗВИТКУ

Проаналізовано дослідження вітчизняних вчених, які здійснювали свій науковий пошук у сфері державного управління інноваціями. Виокремлено системні кроки, а також охарактеризовано взаємопов’язані основні та додаткові рівні формування інноваційної моделі розвитку Міндоходів України та запропоновано шестиетапний перехід на інноваційну парадигму діяльності міністерства з виокремленням індикаторів-маяків виконання поставлених завдань.

Ключові слова: наукове забезпечення, податково-митна сфера, державне управління, інновації.

Адмініструвати податки, збори, митні платежі та єдиний соціальний внесок, надавати послуги громадянам і бізнесу та, як наслідок, забезпечувати наповнення доходної частини бюджету, створювати умови для розвитку підприємництва та міжнародної торгівлі – саме такою визначено місію Міністерства доходів і зборів України (далі – Міндоходів) [1]. Враховуючи, що становлення міністерства відбувається швидкими темпами, а вимоги як з боку держави, так і суспільства весь час зростають, особливо до якості надання адміністративних послуг, з’являється потреба у створенні чіткої системи управлінських дій. Основою вдосконалення діяльності Міндоходів є інновації та інформаційні технології.

Відповідно до Закону України “Про інноваційну діяльність”, інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого спрямування, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Основні принципи державної інноваційної політики, визначені цим законом, повинні стати основою для дій, у тому числі й Міндоходів.

Протягом тривалого часу науковці досліджували різні аспекти інноваційної діяльності, зокрема ще у 1999 р. В. Рижих [2] запропонував методологічний підхід до державної системи організації й управління розвитком, що передбачав налагодження єдиного інноваційного процесу науки, техніки, технологій, виробництв. А. Дука [3] у 2003 р. написала дисертацію на тему “Механізм управління створенням наукоємної продукції в організаціях науково-технологічної сфери”. У 2005 р. державне управління інноваційною діяльністю в Україні стало предметом дисертаційної роботи М. Гамана на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління [4]. Механізми державного регулювання науково-технологічного та інноваційного розвитку досліджувала О. Саверченко [5].

Оскільки Міндоходів утворено лише у грудні 2012 р., то комплексних досліджень інноваційної діяльності у податково-митній сфері ще не було. Враховуючи важливість процесу інноваційного розвитку держави, дослідження питань наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері як засобу формування інноваційної моделі її розвитку є актуальним та необхідним.

Тому метою статті є науково-теоретичне осмислення проблем інноваційного розвитку та дослідження механізму активізації інноваційної діяльності в Міндоходів.

Тема інновацій не є новою для України. Так, у 2009 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію розвитку національної інноваційної системи, метою якої є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Очікувані результати реалізації напрямів та виконання завдань розвитку національної інноваційної системи, визначених зазначеного вище концепцією, забезпечать до 2025 р.:

- формування умов для провадження ефективної діяльності суб'єктами, які створюють (сприяють створенню) та поширюють нові знання та технології, а також застосовують їх у господарській діяльності;

- збільшення частки інноваційної продукції в прирості валового внутрішнього продукту, яка повинна досягти не менш як 30% загального обсягу приросту валового внутрішнього продукту;

- забезпечення інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок до світового науково-технологічного простору;

- активізацію залучення об'єктів інтелектуальної власності, матеріальних, фінансових і кадрових ресурсів для забезпечення технологічного розвитку національної економіки;

- збільшення до 50% частки інноваційної продукції в обсязі виробництва промислової продукції;

- підвищення до 60% частки інноваційно активних підприємств у промисловості та до 30% частки сектору високотехнологічних виробництв у структурі обробної промисловості;

- збільшення у 5 – 7 разів обсягу експорту високотехнологічної продукції та технологій [6].

У тому ж 2009 р. Державним агентством з інновацій та інвестицій України і Державним підприємством “Інститут економіки і прогнозування НАН України” на виконання Постанови Верховної Ради України “Про проведення парламентських слухань “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів” № 965-VI від 17.02.2009 р. підготовлено проєкт Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів (далі – Стратегія) [7]. Результатом реалізації Стратегії мало б стати утвердження в Україні інноваційної моделі її економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, всіх її людських і природних ресурсів, забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стійкого розвитку та підвищення добробуту громадян. Реалізація Стратегії створила б, на думку розробників, можливості для успішного просування України шляхом розбудови економіки і суспільства, заснованих на знаннях. На жаль, Стратегія залишилася лише проєктом, а пропозиції щодо вирішення багатьох проблемних питань так і залишилися на папері.

Як засвідчують експерти, “ідея економіки, заснованої на знаннях, рушійною силою котрої є інновації, була дискредитована в українському суспільстві через неефективні та непослідовні дії влади та анонсування заходів, які так і не було втілено в життя” [8].

Цю ж позицію підтримує у своєму дослідженні й О. Кравченко, зазначаючи, що “інноваційний процес гальмується недостатністю інституціонального забезпечення

інноваційної діяльності, що виявляється у відсутності розвинутого ринкового середовища загалом та зокрема – в незавершеності та безсистемності формування відповідної нормативно-правової бази, практиці “призупинення” окремих норм чинних законів, які регулюють інноваційну діяльність, неповної інфраструктури (в т. ч. високотехнологічної) інноваційного розвитку” [9].

Майже в кожному дисертаційному дослідженні науковці розглядають інновації як перспективу розвитку в певній галузі. Водночас більшість проблемних питань, що досліджувалися, залишаються актуальними й нині, що свідчить про незначний прогрес у напрямку переходу до інноваційного розвитку держави.

Україна у 2012 р. перебувала на 63 місці серед 141 країни світу у Глобальному інноваційному індексі, що свідчить про поступове, хоча й дуже повільне, зростання результатів стимулювання державою інноваційних процесів. У Глобальному індексі конкурентоспроможності одним із складників є “Інновації”, які містять, зокрема, й такі показники, як: патенти на винаходи; наявність наукових та інженерних кадрів; наявність високоякісних науково-дослідних установ; витрати компаній на наукові дослідження тощо [10].

На думку Л. Мінделі, щодо проекту Стратегії інноваційного розвитку Російської Федерації на період до 2020 р., то при стратегічному підході до інноваційного розвитку наука розглядається не лише як безпосереднє джерело технологічних нововведень, але і як потужний генератор культурного (інтелектуального) прошарку, який необхідний для переходу до інноваційного суспільства [11].

Підтримуючи думку автора та перефразовуючи відомий вислів, скажемо, що той, хто уміло планує та використовує результати наукових досліджень, володіє світом. Підтвердженням цього є те, що за даними Організації економічного співробітництва та розвитку, у розвинених країнах зберігається тенденція до збільшення асигнувань на наукові дослідження: глобальні витрати за останнє десятиліття зростали швидше, ніж глобальний ВВП. Упродовж останніх десяти років зростання капіталовкладень у наукові дослідження помітне у США (на 46%), Японії (на 27%), ЄС-27 (на 18%). Високі темпи демонструють також Фінляндія, Ізраїль, Угорщина, Китай та Індія, що є результатом їх послідовної політики та значних зусиль, спрямованих на забезпечення інтенсивного розвитку знань і технологій.

27 лютого 2013 р. відповідною постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну програму активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 рр., основна мета якої – змінити саму модель соціально-економічного розвитку України, перевести національну економіку на рейки інтенсивного випереджального зростання за рахунок впровадження інновацій, розкриття інвестиційного потенціалу [12].

Використовуючи світовий та вітчизняний досвід інноваційної діяльності, Міндоходів має всіляко сприяти впровадженню інновацій, що потребує реалізації відповідних науково обґрунтованих політики, заходів, механізмів.

Наукове забезпечення державного управління у податково-митній сфері має стати засобом формування інноваційної моделі її розвитку. Для формування інноваційної моделі розвитку Міндоходів необхідно визначити основні системні кроки досягнення поставленої мети. На нашу думку, необхідно визначитися щодо:

- політики наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері;
- стратегії та концепції наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері;
- програми наукових досліджень у податково-митній сфері.

Необхідно також виявити бар’єри, що стануть на заваді при досягненні поставленої мети.

Враховуючи викладене, пропонуємо такі основні рівні формування інноваційної моделі розвитку Міндоходів:

– концептуальний – інновації в концепції розвитку Міндоходів, парадигмі управління, ідеології;

– стратегічний – прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на вжиття заходів щодо задоволення майбутніх очікувань суспільства, пов’язаних із можливими змінами;

– тактичний – реалізація нового контексту надання державних послуг у податково-митній сфері.

Додатково виділимо такі рівні:

– оперативний – інноваційні рішення в управлінні, корпоративній культурі;

– функціональний – поліпшення результатів діяльності податкової та митної служби, які були отримані до реорганізаційних змін.

З метою здійснення координації та підзвітності з питань наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері як засобу формування інноваційної моделі її розвитку необхідно забезпечити поетапний перехід до нових умов діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Рекомендований поетапний перехід діяльності Міндоходів на інноваційну модель розвитку

Етапи	Заходи
I	Переконання керівних працівників та посадових осіб Міндоходів у необхідності інновацій (інформаційно-роз’яснювальна робота)
II	Виявлення проблем/питань/напрямів тощо, які потребують інноваційних рішень і затвердження пріоритетних напрямів наукових досліджень
III	Виявлення бар’єрів на шляху до інновацій та підготовка заходів щодо їх подолання або мінімізації
IV	Формування політики наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері; розроблення стратегії та концепції наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері; підготовка відповідної нормативно-правової бази; ресурсне забезпечення (кадрове, інформаційне, інфраструктура тощо)
V	Реалізація політики наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері
VI	Збір, узагальнення відгуків щодо змін (позитивних/негативних) у діяльності органу державної влади; оцінювання нової ситуації; прийняття відповідних рішень

На кожному етапі доцільно передбачити ключові індикатори виконання поставлених завдань. При цьому важливе значення має прагматичний підхід до визначення цілей і встановлення показників та нормативів, які мають бути реалістичними, чіткими і такими, щоб їх можна було проконтролювати.

На нашу думку, при поетапному переході діяльності Міндоходів на інноваційну модель розвитку необхідно також враховувати базові елементи Національного стандарту ISO 9001:2008 Quality management systems – Requirements (Системи управління якістю. Вимоги) [13], який базується на ідеї інноваційного розвитку з метою впливу на розроблення та запровадження системи управління якістю в організації. Така система стосується:

– середовища організації, змін у цьому середовищі, а також ризиків, пов’язаних із цим середовищем;

- зміни потреб організації;
- конкретних цілей організації;
- продукції, яку постачають (у нашому дослідженні – надання адміністративних послуг);
- застосовуваних процесів;
- розміру і структури організації.

Підтримання Міндоходів починань колишньої митної служби у цьому напрямі свідчить про серйозність намірів. У 2012 р. Центральним митним управлінням лабораторних досліджень та експертної роботи Держмитслужби України з метою вирішення проблеми ввезення переетерифікованих олій на митну територію України під виглядом натуральних олій (без зміни хімічного складу) замовлено науково-дослідну роботу з теми “Методичне забезпечення ідентифікації переетерифікованих олій”. Завдяки плідній співпраці представників Державного науково-дослідного інституту митної справи, Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи і Державного підприємства “Укрметртестстандарт” Українським науково-дослідним інститутом олій та жирів НААН України було виконано розробку “Методика виконання вимірювань. Ідентифікація переетерифікованих жирів”. У червні 2013 р. комісія Міндоходів як правонаступника Держмитслужби України прийняла результати наукового дослідження. Таким чином, зазначена наукова розробка, що виконувалась протягом 2012 – 2013 рр., сприятиме забезпеченню ідентифікації переетерифікованих жирів при проведенні лабораторних досліджень проб (зразків) товарів в експертних підрозділах Міністерства доходів і зборів України для вдосконалення здійснення митного оформлення товарів, забезпечить повноту нарахування митних платежів за результатами лабораторних досліджень до Державного бюджету України та запобігти порушенню митних правил, сприятиме підвищенню якості та безпеки харчових продуктів.

Окрім зазначеного наукового дослідження, протягом 2013 р. Державним науково-дослідним інститутом митної справи виконуються інші науково-дослідні роботи, очікуваним результатом яких будуть інноваційні рішення у напрямі боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, забезпечення митної безпеки та організаційно-економічного механізму її реалізації тощо.

Висновки

Отже, для належного наукового забезпечення державного управління у податково-митній сфері як засобу формування інноваційної моделі її розвитку необхідно: по-перше, прогнозувати і планувати адекватні змінам у світовому та вітчизняному просторі заходи та використовувати нові можливості розвитку; по-друге, здійснити поетапний перехід діяльності Міндоходів на інноваційну модель розвитку; по-третє, подолати проблеми низького рівня попиту на наукові дослідження у системі Міндоходів; по-четверте, забезпечити збереження мережі наукових установ, які знаходяться в управлінні Міндоходів, та їх кадрового потенціалу.

Література

1. Місія, бачення, принципи роботи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/pro-minrd-ukraini/kluchovi-pokazniki>.
2. Рижих В. М. Державне управління науково-технічним прогресом: економічні аспекти [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. Управління : 25.00.05 / В. М. Рижих ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. — К. : [б. в.], 1999. — 36 с.

3. Дука А. П. Механізм управління створенням наукоємної продукції в організаціях науково-технологічної сфери [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.02 / А. П. Дука ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К. : [б. в.], 2003. — 20 с.
4. Гаман М. В. Державне управління інноваційною діяльністю в Україні [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / М. В. Гаман ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. — К. : [б. в.], 2005. — 32 с.
5. Саверченко О. О. Механізм державного регулювання науково-технологічного та інноваційного розвитку [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.02 / О. О. Саверченко ; НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. — К. : [б. в.], 2005. — 22 с.
6. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 680-р від 17.12.2009 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-p>.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Текст] / авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський [та ін.]. — К. : Парламентське вид-во, 2009. — С. 153.
8. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України [Текст] : в 3 т. Т. 3 : Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). — К. : Фенікс, 2011. — С. 44.
9. Кравченко О. О. Інноваційний розвиток та структурні зміни в економіці [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.01 / О. О. Кравченко ; ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана”. — К. : [б. в.], 2011. — 18 с.
10. Науково-технологічна сфера України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://dknti.gov.ua/images/stories/buklet_2013.pdf.
11. Миндели Л. Э. О проекте Стратегии инновационного развития Российской Федерации на период до 2020 г. / Л. Э. Миндели // Инновации [Текст]. — 2011. — № 2. — С. 5—8.
12. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році [Текст] : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : НІСД, 2013. — С. 19.
13. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008 IDT) [Електронний ресурс] : Національний стандарт України. — Режим доступу : http://www.gereho.dp.ua/index/info_dstu_iso_9001-2009.html.

О. Nagorichna

SCIENTIFIC SUPPORT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN TA AND CUSTOMS AREA AS A SOURCE OF FORMATION OF INNOVATION MODEL OF ITS DEVELOPMENT

The research of domestic scientists, who carried out their scientific research in the field of public administration of innovations are analyzed. The systematic steps are distinguished, and also the interconnected primary and secondary levels of formation of innovation development model of Ministry of Revenue and Duties of Ukraine are described and the six-staging transition to an innovative paradigm of the Ministry activity of distinguishing indicators-beacons of performing its tasks are offered.

Key words: scientific support, taxation and customs sphere, public administration, innovations.